

М. А. Лавренчук
викладач кафедри східних мов та методики викладання східних мов
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО КИТАЙСЬКОГО СУДОВОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕЛЕШОУ «СУД КИТАЮ» 中国法庭)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню лінгвопрагматичних особливостей сучасного судового дискурсу в китайському соціумі. У роботі розглядаються комунікативні стратегії, аналізуються основні комунікативні тактики, що реалізують план учасників дискурсу.

Ключові слова: судовий дискурс, китайський соціум, комунікативна тактика, комунікативна стратегія, лінгвопрагматика, учасник.

Нині все більш значущою для соціуму є судова сфера і, зокрема, дотримання прав людини, це і визначає важливість вивчення судового дискурсу. Лінгвопрагматичні особливості, а саме комунікативні стратегії і тактики учасників сучасного китайського судового дискурсу мало досліджені.

Мета статті полягає у дослідженні лінгвопрагматичних особливостей, а саме комунікативних стратегій та тактик учасників китайського судового дискурсу.

У лінгвістиці термін «дискурс» з'явився на початку 70-х рр. ХХ ст. і спочатку вживався на позначення «виду мовленнєвої комунікації з урахуванням норм, правил і цінностей суспільного життя» [6]. Біля витоків науки про дискурс стояли Ю. Хабермас, З. Харріс, Е. Бенвеніст, К. Пайк, Т. Гівон, В. Чейф та ін.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики поняття «дискурс» класифікують на підставі різноманітних властивостей та ознак. Так, представник критичного дискурсивного аналізу Т. Ван Дейк виділяє такі різновиди дискурсу: політичний, медичний, судовий, освітній та науковий, медіа-дискурс [1].

Вивчення комунікативних стратегій і тактик є одним з найбільш актуальних напрямів сучасної лінгвістики. Як вітчизняні, так і зарубіжні вчені часто звертаються до цього дослідного об'єкта, при цьому по-різному трактуючи ці поняття [2, с. 46]. Як зазначає О.С. Іссерс, поява терміна «комунікативна стратегія» і його активне вживання пояснюється посиленням прагматичного підходу в науці про мову із середини 80-х років минулого століття [3]. Автор пояснює, що інтерес до різних теорій мовного спілкування, в тому числі до вивчення комунікативних стратегій, пов'язаний, по-перше, з екстралінгвістичними факторами, а саме з формуванням соціального замовлення на знання закономірностей людського спілкування, і по-друге, з потребою в інформації, яка враховувала б феномен життя людини з усіма його психічними, соціальними і етнокультурними характеристиками [3].

Дискурсивна взаємодія в ході судового засідання привертає увагу лінгвістів, що працюють у сфері мовної прагматики з певних причин [4, с. 37–38]. По-перше, за досить міцної регламентації судового дискурсу мовцю доводиться виконувати цілу низку завдань, пов'язаних із вибором стратегій мовленнєвої поведінки, що в умовах змагальності на судовому процесі додає особливих рис мовленнєвій взаємодії. По-друге, багато в чому саме мовленнєва взаємодія, з огляду на юридичні функції суду, її результат впливають на характер рішень, що виносяться судом, і вимагають від суб'єктів судового процесу особливого виду комунікативної компетенції, до якої базовим елементом входять прагматичні пресупозиції, пов'язані зі знанням правил судового дискурсу. По-третє, змагальність мовної взаємодії, її екстремальність (зіткнення інтересів) вимагає від комунікативних умінь як стратегічного планування, так і навичок оперативної оцінки ситуації прийняття рішень.

Щоб зрозуміти, як комуніканти будують свої дискурсивні стратегії під час розгляду судової справи, необхідно визначитись, що варто розуміти під терміном «комунікативна стратегія». Отже, нагадаємо, що комунікативна стратегія – це складник евристичної інтенційної програми планування дискурсу, його проведення й керування із метою досягнення кооперативного результату, ефективності. Конкретним підпорядкованим комунікативній стратегії способом реалізації інтенційної програми дискурсу виступає комунікативна тактика. Вона має динамічний характер, що забезпечує оперативне реагування на ситуацію і ґрунтується на мовленнєвих уміннях, комунікативній компетенції [5, с. 239–240].

Однак у статті поняття «комунікативна стратегія» розглядається як правило і послідовність комунікативних дій, яких дотримується адресант для досягнення певної комунікативної мети. Тактика – це лінія поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту [7].

Використання професійними учасниками судового процесу різноманітних тактик і стратегій вивчалося багатьма лінгвістами, такими як: І.А. Зюбіна, Н.В. Варнавських, С.І. Повариш, Л.Є. Попова та ін. Цікавим є підхід вивчення судово-процесуального дискурсу з позицій дискурсивно-рольових статусів в аспекті стратегічних і тактичних переваг юристів, описаний у дослідженні Л.Є. Попової. Як зазначає дослідниця, стратегії в судовій діяльності професійних учасників процесу визначають тактики, спрямовані на досягнення цілей у судовому засіданні.

Судовий дискурс є інституціональною формою спілкування, оскільки він організовується в рамках певного соціального інституту (*суду*), має певну мету (*встановити істину*), визначається статусно-рольовими характеристиками учасників спілкування (*суддя, прокурор, адвокат, підсудний, свідок*). Професійними учасниками судових засідань є суддя, прокурор і адвокат, оскільки ці професійні учасники дискурсу виконують різні функції, вони відповідно по-різному оперують фактами і аргументами під час судового розгляду. Судові дебати, учасниками яких є прокурор і адвокат – це боротьба думок, процесуальне змагання сторін, інтереси яких не збігаються.

Свої цілі учасники судового засідання реалізують за допомогою застосування певних комунікативних стратегій. У результаті аналізу китайських судових текстів, виходячи зі статусно-рольових характеристик учасників досліджуваного дискурсу, ми визначили п'ять основних комунікативних стратегій: самозахисту, обвинувачення, захисту, нападу і психологічного (емоційного) впливу. Кожна з названих стратегій реалізується певним складом комунікативних тактик. Серед різноманіття комунікативних тактик, що реалізують ту чи іншу стратегію судового дискурсу, аналізу піддавалися тільки ті тактики, які за квантитативними характеристиками були віднесені нами до числа базисних (основних).

За допомогою використання комунікативної стратегії самозахисту проявляється, головним чином, мовна поведінка підсудного. В результаті проведеного аналізу ми встановили 174 випадки реалізації зазначеної стратегії в китайських текстах судових засідань. У судових текстах китайською мовою до числа основних були віднесені тактики виправдання *своїх дій, брехні, відведення підозри, заперечення провини, критики дій*.

Найбільш ефективним і успішним способом реалізації стратегії самозахисту є комбінування названих комунікативних тактик, а також інших другорядних тактик (наприклад, заперечення провини – напад – психологічний вплив; заперечення провини – переконання у своїй правоті – обвинувачення іншої особи та ін.).

Наприклад, **被告人**: 你虽然一个傻子的女人,但这个包不适合你。法官阁下,我们有一所房子,房子里有一个地窖。我整个夏天。。。老鼠。。。搏斗,对他们来说,我买了这袋毒药。我说了上千次,我买了一个包,我想要毒害它们。(Підсудний: *Ти хоч і зараза, але цей пакетик не для тебе я придбав. Ваша честь, у нас є будинок, у будинку – підвал. Я все літо веду боротьбу зі щурами, ось для них я і придбав цей пакетик з отрутою. Я ж тисячу разів говорив, купував я один пакетик, хотів їх потруїти*).

У разі аналізу комунікативної стратегії обвинувачення маються на увазі, перш за все, прокурор і свідок обвинувачення. В результаті проведеного аналізу ми виявили 75 випадків реалізації зазначеної стратегії в китайських текстах судових засідань. Набір комунікативних тактик, які належать до числа основних: тактика констатації фактів, негативної характеристики, нападу, критики і образи. У китайських судових текстах пріоритетне становище у тактики констатації фактів.

Наприклад, **检察**: 鉴定意见表明在这个纸包儿您的指纹。。。您没有理由否认。(Прокурор: *На пакетіку, за висновком експертизи, тільки відбитки Ваших пальців... Вам заперечувати не має сенсу*).

У цьому прикладі відображається комбінування тактики констатації фактів і тактики тиску; вплив на учасника судового дискурсу, щоб змусити його дати свідчення.

Причина більшої значущості раціонального аспекту в китайських судових текстах зумовлена, на наш погляд, бажанням показати аудиторії важливість норм і правил, що регулюють стосунки між людьми у суспільстві.

Комунікативна поведінка адвоката, що представляє інтереси підсудного, а також свідка захисту відображено шляхом використання комунікативної стратегії захисту. Адвокати на судових засіданнях більш активно залучають базу доказів, оперують фактами для здійснення захисту свого підопічного. В результаті проведеного аналізу ми виявили 74 випадки реалізації зазначеної стратегії в китайських текстах судових засідань. У судових текстах китайською мовою до числа основних були віднесені тактики нападу, відведення підозри, констатації фактів, позитивної характеристики, припущення.

Наприклад, **律师**: 请告诉我,您有没有后门的钥匙?(Адвокат: *Скажіть, а від чорного входу у Вас є ключі?*)

Стратегія нападу як вербальний механізм запиту інформації використовується всіма учасниками дискурсу відповідно до їх цілей у суді. В результаті проведеного аналізу ми виявили 28 випадків реалізації зазначеної стратегії в китайських текстах судових засідань. Набір комунікативних тактик, які належать до числа основних, такі як: критика, іронія, тиск, констатація фактів та образа.

Наприклад, 被告人: 你怎么能替代我?! 你怎么能欺骗我?!

(Підсудний: Як ти могла мене підставити?! Як ти могла мене обдурити?!)

Стратегія психологічного впливу визначає переважно комунікативну поведінку судді як головного учасника дискурсу і орієнтована на схвалення або засудження діяльності людини не тільки з позиції закону, а й моралі. В результаті проведеного аналізу ми виявили 12 випадків реалізації зазначеної стратегії в китайських текстах судових засідань. Набір комунікативних тактик, які належать до числа основних, такі як: критика, догана, переконання, прохання, демонстрація образи. Учасники дискурсу судового засідання зберігають «належну дистанцію спілкування», залишаючись у рамках нормативної комунікативної ситуації. Між професійними учасниками китайського судового дискурсу більш поширений авторитарний стиль спілкування, де чітко показана статусно сильна позиція судді.

Наприклад, 法官: 在大厅里沉默。被告人控制自己! 毕竟,你不在院子里。(Суддя: Тиша в залі! Підсудний, тримайте себе в руках! Ви не на подвір'ї, врешті-решт).

Отже, аналіз китайських текстів судових засідань дозволив нам виділити п'ять основних комунікативних стратегій досліджуваного дискурсу, а саме стратегії самозахисту, обвинувачення, захисту, нападу і психологічного впливу.

Актуалізація комунікативних тактик, що реалізують стратегії судового дискурсу, здійснюється за допомогою використання різних стилістичних засобів і прийомів. Вони створюють певний експресивний ефект, використовуються для того, щоб вплинути на учасників судового процесу, звернути увагу на релевантні для комунікації у суді аспекти, викликати у них відповідні емоції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация. Москва : Прогресс, 1989. 312 с.
2. Верещагин Е.М. Речевые тактики. Москва, 1992. 93 с.
3. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики. Москва : Едиториал, 2003. 284 с.
4. Кашкин В.Б. Основы теории коммуникации : краткий курс. Москва : Восток, 2007. 256 с.
5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
6. Темнова Е.В. Современные подходы к изучению дискурса. Москва, 2004. 97 с.
7. 张韧弦. 形式语用学导论 / 张韧弦. - 北京, 2008. 286页.
8. 何自然. 语用学研究: 第2辑 / 何自然. - 广州, 2010. 450页.

М. А. Лавренчук. Лингвопрагматические особенности современного китайского судебного дискурса (на материале телешоу «Суд Китая» 中国 法庭). – Стаття.

Аннотация. Стаття посвящена исследованию лингвопрагматических особенностей современного судебного дискурса в китайском социуме. В работе рассматриваются коммуникативные стратегии, анализируются основные коммуникативные тактики, реализующие план участников дискурса.

Ключевые слова: судебный дискурс, китайский социум, коммуникативная тактика, коммуникативная стратегия, лингвопрагматика, участник.

M. Lavrenchuk. Linguistic and pragmatic features of modern Chinese judicial discourse (based on the TV show “Court of China” 中国 法庭). – Article.

Summary. The article is devoted to the study of the linguo-pragmatic features of modern judicial discourse in the Chinese society. The research examines communicative strategies, analyzes the main communicative tactics that implement the plan of the participants in the discourse.

Key words: judicial discourse, Chinese society, communicative tactics, communicative strategies, linguopragmatics, participant.